

Література

1. Борейко В.Е. Прорыв в экологическую этику. – К: эколого-культурный центр, 2001-2002.
2. Борейко В.Є. Подобайло А.В. Екологічна етика. Навчальний посібник.- К.:фітосоціоцентр,2004.-116 с.
3. Родерик Н.Ш. Права природы. История экологической этики. – К.: киевский эколого-культурный центр,2001.-174 с.

ЕКОЛОГІЧНА ЕТИКА ЯК РАДИКАЛЬНИЙ НАПРЯМОК СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДИ

Лугова І.О.

Полтавський ДПУ імені В.Г. Короленка

От имени природы говоря:
От имени природы и во славу
Природе возвратим ее права,
Пока Земля на Солнце не упала!

А. Осмолов

Екологічну етику можна подати у вигляді особливих, створених людиною стримуючих моральних клапанів. Вони пробуджують совість людини, перешкоджають їм знищувати Природу, нагадуючи, як слід чинити, а як – ны.

Екологічна етика вчить, що не лише до людини, а й до всіх живих істот, а також до екологічних систем і навіть, як запевняють деякі філософи, ділянок неживої природи слід відноситись як до морального партнера (суб'єкта), а не як до речі. Іншими словами, екологічна етика відчиняє шлагбаум і включає в людську моральну спільноту всіх великих і малих братів наших – білок, горобців, китів, метеликів, мікробів – всю дику природу.

Робити відношення з природою етичними – це означає враховувати в сферу нашої моралі не лише “собі подібних”, наприклад, вищих тварин, а й рослини, річки, гори, зірки та ін. Разом з тим, в самій природі етики не існує. Екологічна етика існує лише в моральних відношеннях людей до природи [1].

Отже, предметом екологічної етики є вивчення цього морального відношення. Екологічна етика намагається зробити так. Щоб живі істоти, по можливості, менше страждали і гинули з вини людини, особливо без суттєвої потреби. Проте, екологічна етика не ставить за мету зменшення страждань і смертей живих істот через природні причини [4], це стосується антропогенних чинників.

Екологічна етика спрямовує природоохоронні дії в двох напрямках: 1) люди діють чи уникають дій, розуміючи наслідки, і заради блага самої природи, охороняють природу заради неї самої; 2) ці дії здійснюються через моральні принципи, без будь-яких вигідних інтересів для людини [6].

Таким чином, екологічна етика – це вчення про моральне відношення людини до природи, засноване на сприйнятті природи як морального партнера, рівноправ'ї і рівноцінності всього живого, а також обмеженості прав і потреб людини [2].

Екологічні погляди по відношенню до природи розвивалися в усі часи і в різних країнах. Будда проголосив принцип: “Не зашкодь іншим живими істотам!”. Мухаммед захищав тварин від жорстоких людей. Піфагор і Плу-тарх говорили про добре відношення до тварин. У XVIII-XIX ст. в США і Англії з'явилися перші закони про заборону жорстокого відношення до тварин.

Засновником екологічної етики вважаються американський еколог Одо Леопольд (1887-1948 рр.) і німецький лікар Альберт Швейцер (1875-1965 рр.). У своїх класичних працях о. Леопольд (“Календар песчаного графства”) і А. Швейцер (“Культура и етика”) вперше сформулювали ідею щодо живих істот і екосистем слід відноситись не як до речей, а до собі подібних.

З 1970-х рр. екологічна етика стала дисципліною, що визнавалась у багатьох країнах світу. З 1979 р. в США почав видаватися перший в світі екологічний журнал “Екологічна етика” [2]. Австрійським філософом П. Сінгером, американцем Т. Ріганом і англійським екологом Е. Ліпці було сформульовано поняття прав тварин. Американець П. Тейлор розробив універсальні екоетичні правила і принципи [5]. У 1982 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Всесвітню хартію природи – перший міжнародний документ, який затвердив етичний принцип, що всім формам життя забезпечено можливість на існування.

Не згасає ідея екоетики і в наші часи. Бурхливою хвилею вона проходить у творах письменників: І. Тургенєва, М. Щербіна, Ф. Достоєвського, а особливо Л. Толстого, М. Пришвіна. Видається безліч газет, журналів. Україна теж не залишається осторонь. У 1999 р. Київський екокультурний центр (КЕКЦ) видає міжнародний “Гуманітарний екологічний журнал”, а у 2001 р. проводить перший міжнародний семінар з екологічної етики [2], розробляє проекти законів, які декларують права живих істот, екосистем, космосу на свободу [1].

В екологічній етиці розроблені основні базові принципи відношення людини до природи. Вони показують, які загальні види діяльності з точки зору моралі ми зобов'язані втілювати по відношенню до природи, чи навпаки, уникати їх втілення. Найвагоміший внесок у розробку цих принципів зробив американський філософ Пол Тейлор. Протлумачимо їх.

1. Не нашкодь. Цей принцип включає зобов'язаність намагатися не знищувати ні один організм, не знищувати популяції видів живих істот і екосистеми дикої природи в цілому.

2. Принцип не втручання. Цей принцип закликає людину втримуватися від будь-яких обмежень свободи як окремих організмів, так і екосистем.

3. Принцип порядності. Не обманюй і не порушуй довіру, не вводь в оману будь-яку дику чи домашню тварину.

4. Принцип справедливого відшкодування. Вище наведені принципи не є абсолютними і можуть бути порушені при наявності достатньо серйозних моральних основ. При цьому людина, яка завдає шкоди якому-небудь природному об'єкту, зобов'язана компенсувати завдані збитки. Це може бути створення нових природно-заповідних територій, збільшення площі природно-заповідного фонду, допомога рослинам і тваринам, їх захист.

5. Принцип дотримання прав природи. Цей принцип закликає поважати права природи і дотримуватись їх [1].

Існує багато доказів наявності прав природи: кожна жива істота, екосистема має своє благо, свої інтереси, потреби і цілі. У свою чергу, завдання права – захистити, гарантувати ці інтереси і потреби, бо без них живі істоти і екосистеми не можуть жити і повноцінно розвиватися. Тому права належать тому, хто має свої інтереси, потреби і цілі. Історія моральних прав – це історія боротьби з рабством і безправ'ям. Вона почалася ще в давні часи, коли раби боролись за свою свободу. Поступово свої права завоювали негри, жінки, діти. Тепер людству залишилось зробити останній крок – визнати права всіх без виключення живих істот, а також екосистем дикої природи. Отже, основні права природи такі:

- право на життя (існування);
- право на природну свободу;
- право на необхідну для життя частину земних благ;
- право на відсутність відповідальності перед людиною;
- право на захист законом;
- право на захист від непотрібного страждання з вини людини;

Відмітимо, що права природи, так як і права людини, не можуть бути абсолютними і можуть бути порушеними [3]. З кожним роком права природи отримують визнання у більшості людей. Так, президент Національної Академії Наук України академік В.Є. Патон заявив: “Права природи такі ж недоторкані, які права людини” (Зеркало недели. – 2002. – 5-10 октября, №318). 24 квітня у всьому світі відзначають День прав тварин.

Таким чином, моральні права природи стають основою для законів, які будуть прийматися на захист природи в майбутньому. Вони готують людей до життя в новій сфері відповідальності. Не менш важливим в природоохоронній сфері залишається великодушність, повага, благородство, щедрість, обов'язок, любов і милосердя по відношенню до природи [2].

Література

1. Борейко В.Е. Прорыв в экологическую этику. – Изд-е 3, доп. – К.: КЭКЦ, 2003. – 228 с.
2. Борейко В.Е. Экологическая этика в школе. Учебное пособие. – К.: КЭКЦ, 2004. – 92 с.
3. Волна // Экологический журнал. – №3 (36). Спецвыпуск. О правах природы. – Иркутск, 2003.

4. Леопольд О. Календарь песчаного графства. – М.: Мир, 1980. – 216 с.
5. Риган Т.Н. В защиту прав животных. – К.: КЭКЦ, 2004. – 104 с.
6. Швейцер А. Благоговение перед жизнью. – М.: Прогресс, 1992. – 372 с.

БИОМАСА ТРАВСТОЮ РЕКРЕАЦІЙНИХ ДІЛЯНОК МІСТА КРИВОГО РОГУ

Марченко С.О.
Криворізький ДПУ

Велика роль в розв'язанні проблеми оптимізації міської середовища належить рослинному покриву, стан якого недостатньо вивчений у Кривому Розі [1]. В великих промислових регіонах рослинність і сама зазнає негативного антропогенного впливу від промисловості та транспорту. Стан рослинного покриву може бути показником, який інтегровано характеризує стан довкілля. Тому важливо дослідити це питання більш глибоко.

Надземну фітомасу оцінювали на рекреаційних ділянках розташованих в різних зонах міста. Для дослідження біомаси травостою користувалися загальноприйнятими методиками [2]. На дослідних ділянках робились покоси в десятикратній повторюваності, всі розрахунки проводились в абсолютно сухій масі речовини.

За географічним розташуванням дослідні ділянки № 8 та 21 знаходяться у заплаві (парк «Правди» та «Веселі терни» – центр та північ міста відповідно), на вододілі ділянки № 3, 20 (парк «Б. Хмельницького» та «Восход» – центр та північ міста відповідно), на схилі до ставка знаходиться ділянка №10 (парк м. Інгулець – південь міста).

Основу угруповань на ділянці 3 складає *Lolium perenne* L., який має високу зустрічальність (70%) і відповідно участь цього виду в загальній біомасі велика (82,5%). За останнім показником вагома участь належить *Taraxacum serotinum* (Waldst. et Kit.) Poir. та *Achillea submellifolium* (12 та 6% відповідно). В угрупованні відмічається від 2 до 5 видів, а на ключовій ділянці 13 видів. Більшою різноманітністю відрізняється 8 ділянка, де основу угруповання з великою зустрічальністю складає *Erigeron canadensis* L. та *Taraxacum serotinum* (Waldst. et Kit.) Poir. (по 70%), а в загальній біомасі участь цих видів складає (9,3 та 7,7% відповідно). За показниками біомаси домінують *Lolium perenne* L., *Poa angustifolia* L. та *Hordeum leporium* Link. (27%, 23,4% та 18,8% відповідно). На ключовій ділянці відмічається понад 20 видів, в угрупованні – від 6 до 12 видів.

На півночі міста у вододільному парку (ділянка 20) основу угруповань складає *Dactylis glomerata* L. та *Plantago major* L., за зустрічальністю ці види складають по 60%. В загальній біомасі ці види займають 25,4 та 15,4% відповідно. За останнім показником значне місце займає *Lolium perenne* L. (25,4%). На ключовій ділянці відмічається понад 18 видів, а в угрупованні від 6 до 10